

ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Т.О. Чайка, здобувач

Миколаївський державний аграрний університет

Досліджено ефективність використання Україною потенціалу у виробництві органічної продукції. Розглянуто проблеми, які створюють перешкоди на шляху розвитку органічного виробництва в аграрному секторі економіки. Обґрунтовано доцільність розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в умовах сьогодення.

Ключові слова: *органічна продукція, безпечне харчування, продовольча безпека.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток ринкової економіки та збільшення потреб суспільства у споживанні збільшило асортимент продовольчих та непродовольчих товарів. При цьому їх якість стала значно гіршою, вплив деяких продуктів на здоров'я людини залишається не дослідженим. У зв'язку з цим більшість споживачів в усьому світі прагнуть до здорового способу життя та підвищення якості продукції, оскільки харчування є невід'ємною складовою повноцінного життя та високого рівня працездатності.

Зміна уподобань споживачів, у свою чергу, повинна вплинути на сучасні методи ведення сільськогосподарського виробництва, зумовити його перехід від традиційного до органічного, відмову від хімічних добрив, генетично модифікованих організмів. Таким чином, безпека споживання стає важливим фактором впливу на спосіб виробництва, розвиток його органічної складової.

Однак сьогодні органічне сільськогосподарське виробництво не отримало відповідної підтримки на державному рівні, що створює значні перешкоди його розвитку та є причиною виникнення інших проблем економічного, соціального й екологічного характерів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями у цьому напрямі присвятили наукові праці такі вітчизняні вчені: С.С. Антонець, Г.Я. Антонюк, Н.Й. Басюркіна,

Р.М. Безус, Н.А. Берлач, Т.О. Зайчук, Є.В. Милованов, В.М. Писаренко та ін. Однак, систематизація проблемних питань розвитку органічного виробництва в аграрному секторі економіки не отримала достатньої уваги.

Постановка завдання. Метою статті є визначення перешкод розвитку органічного виробництва в аграрному секторі економіки з урахуванням його особливостей.

Виклад основного матеріалу. Складна ситуація, на світовому та вітчизняному продовольчих ринках через нестабільні природно-кліматичні умови ведення сільського господарства, вичерпаність природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, низьку якість продуктів харчування та збільшення чисельності населення вимагає від урядів країн прийняття заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки населення. Це підтверджується оцінками експертів ВОЗ, які визначають центральну проблему глобального розвитку в потенційному обсязі і межах можливостей нашої планети стосовно забезпечення безперервного та стійкого виробництва продуктів харчування.

У той же час, повноцінне та безпечне харчування є одним з найважливіших чинників, які визначають здоров'я населення. Воно забезпечує нормальний ріст і розвиток дітей, сприяє профілактиці захворювань, продовженню життя людей, підвищенню працездатності та створює умови для адекватної адаптації людини до навколишнього середовища. Успішне вирішення проблеми харчування залежить від створення стійкої бази виробництва якісної сільськогосподарської сировини, сучасної харчової індустрії та доступних продуктів харчування для всіх верств населення. При цьому в центрі уваги повинні бути якість харчових продуктів і продовольча безпека, яка базується на надійному самозабезпеченні країни основними видами вітчизняного продовольства [1].

Відповідно до наших досліджень органічне виробництво в аграрному секторі економіки України має стабільну динаміку до зростання, яка все ж таки є меншою від потенційно можливої з урахуванням унікальних природно-кліматичних умов. На підтвердження цього необхідно навести результати наукових

досліджень Р.М. Безуса та Г.Я. Антонюка, які за допомогою методу Data Envelopment Analysis (DEA) з'ясували на скільки ефективно Україна використовує свій потенціал у виробництві органічної продукції. Для аналізу було використано річні дані за 2009 р. у розрізі 35-ти країн світу. В сукупності для аналізу одержали панель даних, що складається із 140 спостережень. Ресурси та виготовлена продукція, що використовується для аналізу технічної ефективності, представлені такими змінними [2]:

- 1) площа сертифікованих для виробництва органічної продукції земель на одного виробника, га;
- 2) кількість сільськогосподарської техніки (тракторів) на 100 га органічних земель, шт.;
- 3) обсяг органічних добрив на 1 га органічних земель, т;
- 4) обсяг реалізованої органічної продукції на одну особу, дол. США.

Одержані результати дають змогу зробити такі висновки: до групи країн, які оптимально і найбільш ефективно використовують ресурси в галузі виробництва органічної продукції, варто віднести Швейцарію, Ліхтенштейн, Корею і Австрію; Данія, Швеція та Австралія достатньо ефективно використовують ресурси в органічному виробництві й показник їх технічної ефективності становить 88, 84 і 62% відповідно; Люксембург, Німеччина, Італія, Норвегія, Франція використовують свій потенціал у галузі виробництва органічної продукції менше ніж на половину, показник ефективності цих країн коливається в межах 30-51%; решта досліджуваних країн потрапили до групи тих, які неефективно використовують ресурси у виробництві органічної продукції, до цієї групи увійшла й Україна.

Це пояснюється певними об'єктивними проблемами, які створюють перешкоди його розвитку та потребують термінового вирішення (табл.).

Необхідно відзначити, що розвиток органічного виробництва в аграрному секторі економіки України допоможе вирішити екологічні, економічні та соціальні проблеми сьогодення:

Проблеми, які створюють перешкоди розвитку органічного виробництва в аграрному секторі економіки України*

Проблеми	Характеристика
Інституційно-правові	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність законодавчої бази, зокрема головного закону щодо органічного сільського господарства, інспекції та сертифікації органічної продукції. 2. Незавершена земельна реформа, неврегульованість питання щодо продажу землі. 3. Відсутня система державного контролю за використанням і охороною сільськогосподарських земель. 4. Необхідність створення ефективної інституційної інфраструктури, яка включає сертифікаційні установи, асоціації виробників органічної продукції та відповідну торгівельну мережу. 5. Потребує розвитку стратегія інтеграції в існуючі міжнародні структури для полегшення доступу на зовнішні ринки органічної сільськогосподарської продукції. 6. Існує недолік інформаційно-консультаційного забезпечення та компетентних дорадчих сільськогосподарських служб. 7. Відсутність співпраці між виробниками інноваційної продукції та органічної продукції.
Фінансово-економічні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність державної підтримки на період переходу до органічного сільськогосподарського виробництва у зв'язку з тим, що: можливі фінансові втрати під час конверсії та зміни кон'юнктури ринку; необхідні додаткові витрати на технічне переобладнання. 2. Відсутність пільгового кредитування виробників органічної продукції. 3. Висока вартість позичкових коштів (процентні ставки на сільськогосподарські кредити на рівні 25-29%). 4. Відсутність можливості страхування ризиків, що пов'язані з фінансовими витратами.
Соціально-психологічні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Необхідність зміни стереотипів мислення. 2. Недолік екологічного мислення та освіти. 3. Інноваційна пасивність управлінських структур сільськогосподарських підприємств. 4. Низька технологічна культура сільськогосподарського виробництва. 5. Високий рівень бідності населення. 6. Висока комерціалізація сільськогосподарського виробництва, поширення монокультури. 7. Недостатній рівень споживання продуктів харчування населенням. 8. Загроза світової продовольчої кризи.
Природно-кліматичні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Втрата сільськогосподарських угідь через деградацію. 2. Обмежені можливості залучення нових земель під сільськогосподарський обробіток. 3. Практично припинені й недостатньо поновлюються заходи з охорони земель (будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд, залуження сильно деградованої та забрудненої шкідливими речовинами ріллі, насадження полезахисних смуг тощо). 4. Високе техногенне навантаження на площі Центральної та Східної України. 5. Глобальна зміна клімату.

*Джерело: власна розробка.

- зменшити антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище внаслідок ведення сільськогосподарської діяльності;
- відновити та зберегти родючість сільськогосподарських угідь, зберегти біорізноманіття;
- впровадити ресурсозберігаючі технології та технічні засоби, зменшити енергоємність сільськогосподарського виробництва;
- забезпечити населення якісними та безпечними сертифікованими органічними як продуктами харчування, так і іншими товарами;
- покращити здоров'я населення;
- підвищити рівень освіти сільського населення;
- поліпшити добробут сільського населення шляхом диверсифікації діяльності, підвищити рівень зайнятості та розвитку сільських територій;
- захистити права споживачів;
- забезпечити інноваційний розвиток органічного сільськогосподарського виробництва;
- створити екологічний імідж України, підвищити конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції на світових ринках;
- забезпечити продовольчу безпеку України.

У підсумку необхідно зазначити, що з вересня 2007 р. в Україні діє програма розвитку органічного виробництва (за підтримки ЄС), якою заплановано до кінця 2012 р. довести частку земель сертифікованих органічних господарств до 2%, до кінця 2015 р. – до 7%. Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року заплановано довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10% [3], Основними засадами (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року передбачено збільшення частки земель, що використовуються в органічному сільському господарстві, до 7% [4].

Однак, на думку С.С. Антонця та В.М. Писаренка, сьогодні в Україні третина сільськогосподарських площ могла б забез-

печити вагоме вирішення завдань, поставлених Президентом і урядом, а саме: ріст престижу держави в аграрному секторі; вагомі кроки по відродженню агропромислового комплексу України; збільшення ринку екологічно безпечних продуктів харчування населення та сировини для харчової промисловості; зростання експорту сільськогосподарської продукції; збереження і природне відтворення родючості українських земель; створення сприятливих умов для екологічно безпечного розвитку сільських територій і соціальної сфери села, покращення добробуту селян; гармонійного поєднання екології з економікою, що відповідає концепції екологічної політики України [5].

Висновки. Таким чином, незважаючи на гострі проблеми становлення, органічне агровиробництво в Україні має великі перспективи через дефіцит продовольства у світі (зокрема екологічно чистих продуктів) та значні потенційні можливості за наявності в країні родючих чорноземних ґрунтів і міцні традиції сільськогосподарського виробництва. Органічне сільське господарство має великий потенціал для покращення економічного, соціального та екологічного стану в Україні, воно сприяє комплексному розвитку сільської місцевості та поліпшенню здоров'я населення. Розвиток внутрішнього ринку вимагає посилення національної системи гарантій органічної продукції для захисту українських споживачів, подолання недовіри, що є перспективним напрямом для подальших досліджень.

Література :

1. Басюркіна Н.Й. Дослідження проблем забезпечення продовольчої безпеки держави / Н.Й. Басюркіна // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Розвиток наукових досліджень 2008”. Економіка. — Полтава : ПДПУ, 2008. — С. 34 — 39.
2. Безус Р.М. Ринок органічної продукції в Україні : проблеми та перспективи / Р.М. Безус, Г.Я. Антонюк // Економіка АПК. — 2011. — № 6. — С. 47—52.
3. Зайчук Т.О. Вплив макроекономічних чинників на розвиток ринку екологічно чистих продуктів харчування / Т.О. Зайчук // Економіка і регіон. — 2009. — № 4(23). — С. 61 — 62.
4. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року від 19.09.2007 № 1158 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу : http://www.minagro.gov.ua/files/00003800/Dergavna_cil%27ova_programa.doc.
5. Антонєць С.С. Коли Україна зрозуміє свою планетарну місію? / С.С. Антонєць, В.М. Писаренко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. — 2011. — №2. — С. 4 — 6.